

Matej Žist, Osnovna šola Jurija Vege Moravče

PISAVA SKOZI ČAS

Spoznavanje razvoja in pomena pisave in zapisov nasploh

↳ V prispevku podajam predlog izvedbe dela učne ure o pisavah in zapisih nasploh za osnovnošolce. Dejavnost se lahko izvede kot uvodno motivacijo pri pogovoru o prvih zapisih v slovenščini ali kot končno dejavnost, npr. ob obravnavi pismenstva, predvideva pa samostojno dejavnost učencev.

Uvod

Učenci se že v osnovni šoli v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju srečujejo s pojmi, kot so latinica, gajica, pisava, črkopis ipd., pri čemer obravnavanje teh pojmov ni sistematična, jih ne poglobljajo, utrjujejo in praviloma teh izrazov tudi ne razumejo.

V okviru operativnega cilja oblikovanja in razvijanja zavesti o jeziku, narodu in državi ter pri obravnavanju obdobja pismenstva v slovenski književnosti lahko izvedemo sprostitevno-poučno dejavnost, pri kateri učenci praktično spoznavajo pojme, povezane z razvojem jezika in pisave, in te pojme tudi ustrezno medpredmetno povežemo.

Tako učni načrt za slovenščino predvideva oblikovanje in razvijanje zavesti o jeziku, narodu in državi, npr.:

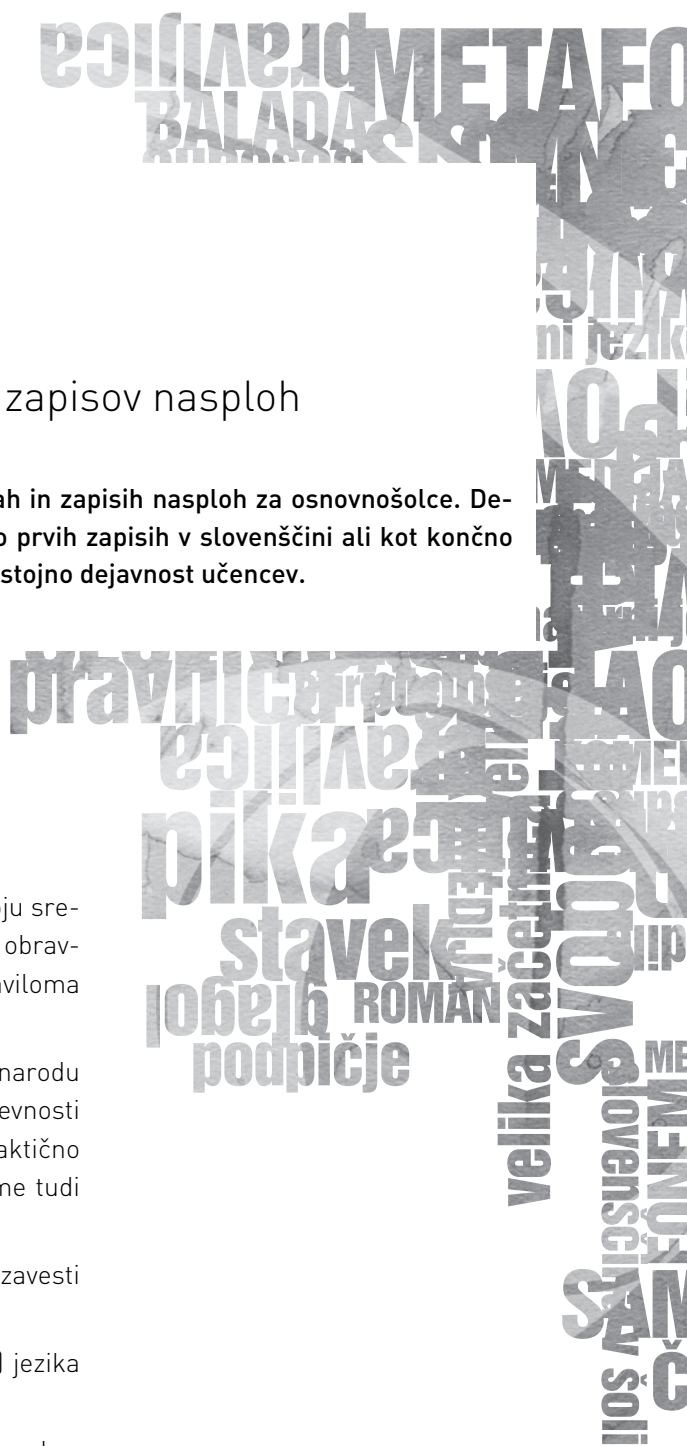
»Učenci opazujejo in predstavljajo začetke slovenskega (knjižnega) jezika in njegovo razvijanje skozi stoletja.« (UN SLO 2011: 46)

»Učenci razvijajo zmožnost nebesednega sporazumevanja tako, da v besedilu prepoznajo nebesedna zapisana sporočila (na primer piktograme, grafikone, zemljevide, fotografije) [...]« (UN SLO 2011: 52)

Posredno je razvoj pisave in zapisov povezan še z literarnozgodovinskimi obdobji, nekaterimi pomembnejšimi avtorji in njihovimi deli, prepoznavanjem zaznamovanosti besednega reda, besedišča ...

Medpredmetno se tematika povezuje predvsem z zgodovino, posredno s predmetom državljanska in domovinska vzgoja ter etika:

»Učenci razložijo vzroke za nastanek pisave ter opišejo pomen pisave za zgodovino, navedejo primere različnih pisav skozi zgodovino, primerjajo materiale, na katerih so pisali, sklepajo o pomenu izuma tiska in tiskanih knjig za širjenje informacij, znanja ter raziskovanja preteklosti.« (UN ZGO 2011: 7) »Učenci naštejejo vrste pisav, ki so jih uporabljale civilizacije starega Vzhoda.« (UN ZGO 2011: 11) »Učenci analizirajo srednjeveško umetnost

in način razmišljanja.« (UN ZGO 2011: 14) »Učenci navedejo imena in dela slovenskih protestantov, opišejo pomen delovanja slovenskih protestantov za razvoj slovenske kulture.« (UN ZGO 2011: 17)

»Učenci pri pouku predmeta pridobivajo temeljna znanja o premagovanju predsodkov do drugih in drugačnih.« (Učni načrt za državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko 2011: 5)

Učne postaje

Pri zastavljeni dejavnosti učitelj razporedi posamezne postaje po učilnici, eno do dve na klop. Pri vsaki postaji v nekaj povedih predstavi določeno temo, delček zgodovine, vezane na razvoj pisav in zapisovanja. Na predstavljeno temo potem veže uganko, kratko nalogo ipd., s katero učenec potrdi, da se je pri postaji ustavil, prebral zapisano, o zapisanem za hip razmislil. Učenci pri sebi izpolnjujejo učni list in v poljubnem vrstnem redu obiskujejo proste postaje, torej se presedejo tolikokrat, kolikor je postaj z nalogami. Priporočljivo je pripraviti tudi dodatno postajo z zanimivostmi ali čim podobnim, ki jo bodo obiskali najhitrejši učenci, da bodo lahko dejavni in da ob koncu ne bodo motili drugih.

Postaje sestavi vsak učitelj/tim sam, vezano na to, kaj želi za uvodno motivacijo ali za ponovitev izpostaviti, in glede na to, katera gradiva ima. Tako je to tudi priložnost, da učenci prelistajo knjižno gradivo, ki bi jim ga učitelj rad predstavil. Priporočljivo je, da se dogajanje odvija hitro, da torej posamezna postaja učenca zadrži za minuto ali dve in da naloge niso prezahtevne, da bi učence odvrčale od raziskovanja. Večina slikovnega gradiva je učitelju dostopna že prek interneta. Navajam primer svoje izvedbe uvodne motivacije za 9. razred (30 minut) s predstavitvenimi besedili (in nekaterimi slikovnimi viri), vprašanji in rešitvami, ki smo si jih pogledali na koncu.

• Prvi zapisi

Prve nekoliko drugačne knjige so začeli zapisovati v Mezopotamiji, kjer so nastali prvi nejamski zapisi. Babilonci, Akadci, Sumerci, Asirci in Hetiti so v 4. tisočletju pr. n. št. na prenosljive tablice zapisovali predvsem gospodarske račune in organizacijske zadeve. Kasneje so se pojavile še šolske tablice, religiozni zapisi, molitve, pesmi ...

– Oglej si hetitsko ploščo, jo potipaj in zapiši, iz katerega materiala so bile takšne tablice za zapisovanje.

• Klinopis

Približno 3000 let pr. n. št. so Sumerci iznašli klinopis (klinom podobno pisavo). Zapisovali so krožce in črte, kar je bilo videti kot neke vrste klinaste zareze, ki naj bi predstavljale preproste sličice.

– Prepriši vsaj en znak te pisave.

• Prve tiskane knjige

Knjigam za začetni pouk branja in pisanja rečemo tudi abecednik. Primož Trubar je leta 1550 v svojem Abecedniku (Abecedariumu), ki ga je dodal h Katekizmu, uporabil pisavo gotico (ta se je razvila iz karolinške minuskule). Prelistaj Abecednik (Prevod v sodobni jezik) in primerjaj izvirne zapise na levi s sodobnimi na desni.

– Komu je Trubar namenil Abecednik (str. 4/5)?

• Bohoričica

Slovensko pisavo, ki jo je izoblikoval Adam Bohorič, imenujemo bohoričica. V glavnem je podobna današnji pisavi, razlike so npr. pri zapisu sičnikov in šumnikov.

Pomagaj si s priloženim prečrkovanjem, preberi dve uganki iz Vodnikove pratike in tretjo poskusi rešiti sam.

Vganka: Kaj je to, kar je rojeno od ozhęta inu matere vender ni fin? – Hzhi.

Vganka: Kateri li bode pręd nogo slomil, kir is mise, al kir is ftręhe pade?

– Kir is mise je pręd na tlah.

– Vganka: Sakaj fo nekidaj tatove obęfhali?

• Cirilica

Namesto glagolice so nekateri slovanski narodi v 9. stoletju začeli uporabljati cirilico, ki je bila manj zapletena. Pisava je v marsičem podobna naši latinični pisavi.

– Zapiši besedo »cirilica« v cirilici.

• Metelčica in dajnčica

Franc Metelko in Peter Dajnko sta oba podala ideje, kako bi se zapisovali sičniki in šumniki v slovenščini. Pisavi naj bi zamenjali bohoričico. Metelčica je bila v rabi od 1825 do 1833, dajnčica pa od 1824 do 1839. Obe pisavi smo Slovenci opustili po 1839, ko smo sprejeli gajico.

– Oglej si znake za obe pisavi in povej, katero izmed njiju so Slovenci po tvojem mnenju bolje sprejeli.

• Morsejeva abeceda

Morsejeva abeceda je sestavljena iz dolgih in kratkih znakov. Znaki se v Morsejevi abecedi zapisujejo kot kombinacije kratkih (pika) in dolgih signalov (črtica). Njen osnovni namen je bil sporazumevanje preko telegrafa in preko radijskih zvez, v mornarici in oboroženih silah pa so jo uporabljali do pred kratkim. Danes jo uporabljajo taborniki in skavti, saj jo je možno oddajati tudi s svetilko, piščalko, zrcalom ipd.

– Preštej, koliko znakov bi moral uporabiti, da bi v Morsejevi abecedi zapisal priimek njenega izumitelja: »Morse«.

• Lepopis

Lepopisa so se učili že v srednjeveških šolah. Najprej so pisali na voščene tablice, potem prepisovali na pergament, pozneje papir. Kaligrafijo oz. umetnost lepega pisanja danes uporabljamo npr. ob pisanju zahval, potrdil ipd.

- Izberi zapis, ki se ti zdi najlepši, in ga dosledno prepisi.

• Grafologija

Grafologija se ukvarja z analizo pisave in iz nje sklepa o osebnosti posameznika. Ozka pisava npr. govori o omejevanju, zadrževanju, samodisciplini, plašnosti, izoliranosti in tudi o nezaupljivi naravi. Na podlagi pisave poskušaj sklepati tudi ti.

- Koga/kaj bi lahko razkrivala pisava z zelo širokimi presledki? Izberi eno izmed treh možnosti.

... samoljubnega, lahkomiselnega človeka, z izrazito potrebo po osamitvi.

... pisca, ki se želi izogibati sporom; je prilagodljiv, prijazen, simpatičen, dober poslušalec.

... pisca, ki je trezna osebnost s sposobnostjo kontrole svojih čustev v kriznih situacijah.

• Sodobna bohoričica

Ali se sploh zavedamo, koliko denarja in delovnih ur je shlo v nich zaradi treh znakov, ki jih kleni računalnikarji v dno dushe prezirajo. Reshitev je na dlani. Spremeniti je potrebno chrkopis. [...]

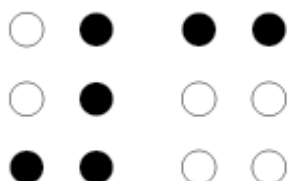
V Ljubljani pa zhe obstaja drushtvo slavistichno-rachunalnishkih zagancev, ki si je zadalo za cilj uzakoniti novo bohorichico. Pod vplivom elektronskih komunikacij, kodnih tabel in prebuditeljskih idej bo v novem pravopisu č – ch, š – sh in ž – zh.

- »Prebij se« skozi nekoliko drugačno pisavo in v eni povedi povzemi, kaj je bistvo zapisanega predloga.

• Braillova pisava

V Braillovi pisavi (po Louisu Brailleu) berejo in pišejo slepi, temelji pa na različnih razporeditvah luknjic, razporejenih v liku pravokotnika.

- Preglej priložene znake in »prevedi« naslednji zapis v Braillovi pisavi. Našel bi ga v dvigalu.

- **Gajica**

Gajico je razvil hrvaški jezikoslovec Ljudevit Gaj. Slovenska gajica pozna 25 črk, med drugimi jo je podprl tudi France Prešeren. Gajica (latinična pisava) je nadomestila bohoričico in jo uporabljamo še danes.

- Preveri, ali je Slovenski pravopis Antona Breznika iz leta 1920 napisan v gajici.

- **Stenografija**

S to pisavo smo predvsem hitrejši, saj gre za dogovorjene znake, ki so krajši od običajne pisave. Ogledaš si lahko primer takšnih zapisov.

- Spomni se enega svojega primera krajšanja – kaj ti napišeš krajše, da si hitrejši?

- **Moderni piktogrami**

Piktogrami so enostavne slike, ki predstavljajo predmete in pojme. Iz njih so se razvile tudi nekatere druge pisave, npr. klinopis, kitajske pismenke. Danes jih najdemo na primer na prometnih znakih.

- Razloži pomen priloženega modernega piktograma.

- **Dodatna postaja**

- Za kratkočasje lahko prebereš še nekaj zanimivih podatkov, povezanih z jeziki.

Rešitve postaj:

- Prvi zapisi: (mehke) gline, v tem primeru umetne mase
- Klinopis: prepisanih nekaj znakov v tej pisavi
- Slikovna pisava:
+—
- Smer pisave: mala začetnica, z desne proti levi, razen številke
- Inicialka: Moker pergament je svojo dokončno obliko dobil šele, ko se je posušil. Poleg tega se je barva na mokrem pergamentu razlivala.
- Brižinski spomeniki: greril
- Prve tiskane knjige: mladim in preprostim Slovencem
- Bohoričica: Sa urat./Za vrat
- Cirilica: кирилица
- Metelčica in dajnčica: dajnčica (Metelčica se je zdela ljudem čudna, celo grda.)
- Morsejeva abeceda: 12
- Lepopis: ena od štirih povedi

- Grafologija: ... samoljubnega, lahkomišelnega človeka, z izrazito potrebo po osamitvi.
- Sodobna bohoričica: Črkopis bi spremenili tako, da ne bi bilo več črk č, ž, š.
- Braillova pisava: gumb za tretje nadstropje
- Gajica: da
- Stenografija: Npr. krajšam slovenščina kot slov.
- Moderni piktogrami: tišina

Sklep

Z uvodnim obiskovanjem postaj, povezanih s pisavo, smo pri uri kreativno vstopili v pomembno obdobje slovenske književnosti, pismenstvo. Z mnogimi izmed teh izrazov so se učenci srečali prvič, z nekaterimi tudi zadnjič, so pa vsi besedišče splošne izobrazbe in kot taki koristni za motivacijo, povezano s (prvimi) zapisi. Dejavnost so učenci razumeli kot kviz, zato so k njej še bolj zavzeto pristopili, saj so se želeli čim bolj odrezati pri odgovorih. Nekateri izmed pojmov, pojasnil potem učenci še utrdijo pri obravnavi učne snovi.

POVZETEK

Izrazi in pojmi, povezani s pisavami, so za učence navadno težje razumljivi in manj zanimivi. S kreativno dejavnostjo (nekakšnim kvizom po postajah) kot uvodno motivacijo jim pisave razkrijemo v njihovi raznolikosti in pritegnemo njihovo zanimanje.

Viri in literatura

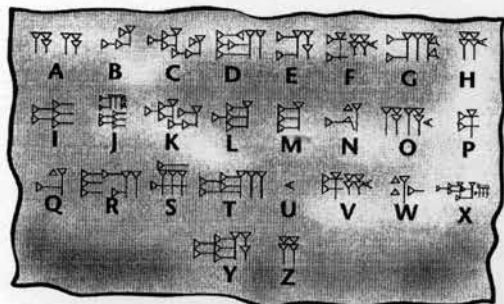
- Bernik, France, idr., 1992: *Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede.
- Gardner, Ruth, 2010: *Kako razberemo osebnost iz pisave*. Ljubljana: Ara.
- Orel, Andrej, 2001: Shumevci se nam rogajo. Shumevci morajo pasti! Shush-tarshich, Rajko [ur.]: *Bohorichica: zbornik revije SRP*. Ljubljana: Revija SRP.
- Pečnik, Barbara, 2005: *Od prvih zapisov do miniaturne knjige*. Velike Lašče: PARNAS, zavod za kulturo in turizem Velike Lašče.
- Trstenjak, Anton, 1986: *Človek in njegova pisava*. Ljubljana: Založba Centralnega zavoda za napredek gospodinjstva.
- Učni načrt. Program osnovna šola. Državljska in domovinska vzgoja ter etika. [online]. [uporabljeno 2013-10-28]. Dostopno na URL: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_DDE_OS.pdf
- Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina. [online]. [uporabljeno 2013-10-28]. Dostopno na URL: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf
- Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina. [online]. [uporabljeno 2013-10-28]. Dostopno na URL: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf

- Trubar, Primož, 2008: *Abecednik (1550). Prevod v sodobni jezik*. Kozma, Ahačič: Kritični prevod, opombe in spremna študija. Slovenj Gradec: Združenje Trubarjev forum.
- Žist, Matej, 2007: Jezikovne novičke. *Pil, mesečnik*, 59/junij. 66–67.

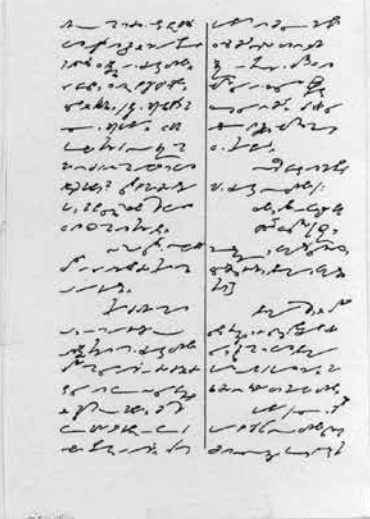
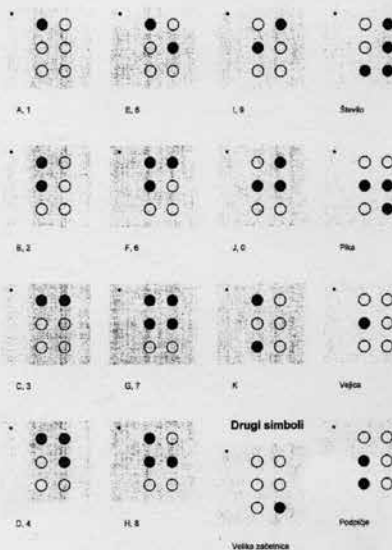
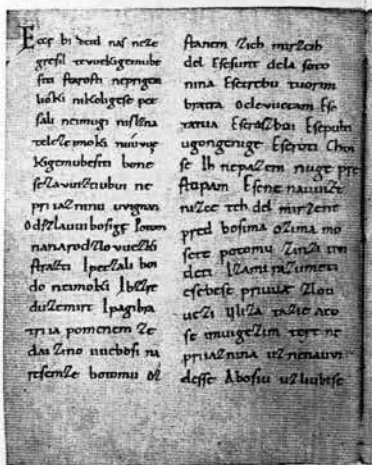
↘ Viri za slikovno gradivo

- Write your name in Cuneiform – Yust like a Mesopotamian! [online][uporabljeno 11. 11. 2013] Dostopno na URL: <http://watsoneastwoldblog.wordpress.com/2010/02/24/write-your-name-in-cuneiform-just-like-a-mesopotamian/#jp-carousel-108>
- Ljudstvo. [online][uporabljeno 11. 11. 2013] Dostopno na URL: <http://projekti.gimvic.org/2002/2c/drzave/LJUDSTVO.htm>
- Inicialka. [online][uporabljeno 11. 11. 2013] Dostopno na URL: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskyid/html/knihy/ceskyid02/kvalitni/0153-0106-1.jpg>
- Slika: Brižinski spomeniki 3.gif. [online][uporabljeno 11. 11. 2013] Dostopno na URL: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Bri%C5%BEinski_spomeniki_3.gif
- E-gradiva.net. [online][uporabljeno 11. 11. 2013] Dostopno na URL: http://www.egradiva.net/moduli/racunalnisko_oblikovanje/40_pomen_pisav/06_datoteka.html
- Braillova pisava. [online][uporabljeno 11. 11. 2013] Dostopno na URL: http://sl.wikipedia.org/wiki/Braillova_pisava
- Stenografi som hjälpmedel vid rådgivning, sida 2. [online][uporabljeno 11. 11. 2013] Dostopno na URL: <http://www.stenografi.nu/tidn/t00421.htm>

سوريا
لا تزال سوريا هي البلد الوحيد المتصل بشبكة الإنترنت في المنطقة الذي لم يسمح لمواطنيه بعد بحول الشبكة محلياً، وذلك بالرغم مما أصدرته بعض الدوائر الرسمية من تصريحات تعدد مزاي الإنترنت. وهذا الأسلوب المتأني الذي تنتهجه الحكومة يتسجم مع جهودها الرامية لكبح كافة أشكال التعبير التي تتطوي على انتقاد أسلوب الحكم في البلاد. غير أن بعض مؤسسات الدولة لها اتصال بالإنترنت منذ عام ١٩٩٧، ويقال إن ثمة في سوريا بضعة آلاف من أجهزة المودم التي تسمح لمن يتيسر له استخدامها بالتسجيل لدى الشركات التي تقدم خدمة الإنترنت في لبنان وغيرها.

Moj prvi kaligrafski stavek.
Moj prvi kaligrafski stavek.
Moj prvi kaligrafski stavek.
Moj prvi kaligrafski stavek

The river is my home and I love it